

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: Dr. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik hetenként egyszer, szombaton.
Előfizetési ár: egész évre 14 korona, fél-
évre 7 korona. Egyes szám ára 30 fillér.

Szerkesztőség és kiadóhivatal Debreczen, Kollégium;
ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

A háború hatása egyházunkra.

— Állami népoktatás. —

Önálló részlet Dr. Körösi Kálmán egyházkerületi és kollégiumi
ügyésznek a debreczeni protestáns irodalmi körben tartott fel-
olvasásából.

A mai háborús világban, egy protestáns irányú
irodalmi körben s ebben a teremben mi lehetne fontosabb
és érdekesebb gyakorlati téma, mint az a mindnyájunk
gondolkodásában felmerülő nagy kérdés: milyen hatás-
sal lesz a háború egyházunkra? Most amikor győzel-
münkben sokkal inkább bizhatunk, mint bármikor, min-
den eszme- és érdekkör igyekszik megállapítani a hatást,
melyet a háború reá előreláthatólag gyakorolni fog.
Kötelességünk ez nekünk, magyar kálvinistáknak is. A
háború átalakító hatása új helyzetet teremt számunkra
is s nem szabad engednünk hogy ez készületlenül talál-
jon bennünket.

A témám körében felmerülhet első gondolat minden
bizonytalansággal az, hogy *milyen hatással lesz a háború a val-
lásra, a vallásosságra.* Ma, a háború harmadik évében
bizony másképpen, óvatosabban felelünk erre, mint a
háború kezdetén. Milyen lángoló lelkesedés lobogott fel
akkor, harc- és dicsőség vágy, áldozatkészség, a közérdek
mindenek fölé helyezése, az egyenlőség érzete, az ellen-
tettek elsimulása, sőt a legnagyobb szolidaritás nyilván-
ulása — az idealizmus száz és száz jelensége, ezek
jellemezték a háború első korszakát. Mindnyájan úgy
gondoltuk, hogy a nemzetek rettenetes megpróbáltatása
sokáig nem tarthat, — a vérzivatar hamar elmúlik, —
tisztító hatása lesz az erkölcsi atmoszférára is, — és
a tisztító, megerősítő hatás jelentkezni fog a lelkek
vallásosságában is. Így is lett volna minden bizonytalansággal.

A háború hosszú tartama azonban más viszonyokat
teremtett. A hosszú vérengzés a harctereken és itthon
a sok nyomor, az elfásulás, a közöny, a milliók szerzése
között is újat törő élvezet — vágy, az érdekhajhászat el-
durvították a lelkeket, a legridegebb realizmusba dön-
dötték az emberiséget s mindez kedvezőtlenül hat vissza
a vallásosságra is. A háború még jóideig nehéz fel-
adatokat ró az egyházakra, a küzdelmet az állammal

karöltve kell felvenniök a lelkek eldurvulásának jelen-
ségével szemben. De ez csak átmeneti állapot lesz.
Amint a háború közvetlen hatásai elsimulnak, az embe-
riség mint egy nehéz álomból fölébredve fog rá eszmélni,
hogy min ment keresztül, az emberiségnek egy nagy
magába szállása következik el, — látni fogja, hogy a
minden eddigi háborút megszügyenítő véres és durva
összeütközésre egyeseknek, tömegeknek és nemzeteknek
olyan hibái vezettek — önzés, anyagiasság, hatalomvágy,
irigység stb. amelyek távoltartására vagy legalább túl-
tengésük meggátlására semmi sem tehet többet, mint
az eszmények szolgálata s ezek között is a legelső:
az Istenhez térés, a vallásosság. Persze ezt csak inkább
érzésre, mint következtetésekre alapítva, inkább csak
jóslásszerűen állíthatjuk, — én részemről hiszem, hogy
így lesz, hogy ez fog bekövetkezni.

S ez a hatás csak kedvező lehet az egyházi életre
De, bár az egyházak első célja a vallásosság, sorsuk
sok más külső tényezőtől is függ, így a többi egyházak-
kal szemben kialakuló erőviszonyaiktól s az állammal
való helyzetüktől is. Felmerül tehát előttünk a második
nagy kérdés is, hogy a háború következményeként e tekin-
tetben milyen hatást várhatunk egyházunkra? A felekezeti-
közi viszonyok javunkra vagy ellenünk fognak-e kiala-
kulni s az államhatalom — az előálló viszonyok hatása
alatt a közöny, a mellőzés, az érdek ellentét vagy a
támogatás álláspontjára fog-e velünk szemben helyez-
kedni? S itt már nem csak sejtésszerű jóslatokba lehet
bele bocsájtkozni, itt már oly következtetések terére
lehet lépniük, amelyeknek tapasztalati tények szolgálnak
támaszpontokul.

A magyar református egyház ügy történeténél,
mint tagjai csaknem kizárólagos magyar voltánál fogva
a legszorosabb kapcsolatban van a nemzeti étellel s
ennek keretén belül a magyar faj, a magyarság sorsá-
val ugyanarra, hogy a háborúnak egyházunkra várható
hatását az a hatás közvetíti és fejleszti ki, amit a háború
a magyar államra és ennek életében a magyarságra
gyakorolt.

Milyennek várható e hatás? Ezt én a következő
gondolatmenettel vezetem le.

A nemzeteknek a háború utáni berendezkedésükre két kérdésre adandó felelet gyakorolja majd a legnagyobb befolyást: *mi okozta a háborút s mi okozta a háború kimenetelét, a győzelmet, vagy elbukást?* A felelet lesz a háború tanulsága s az ehhez alkalmazkodó állami irányzat lesz a tanulság gyakorlati konzekvenciája. Ez a konzekvencia közvetlenül érezteti majd hatását az állam életében oly jelentős szerepet betöltő tényezőkre: az egyházakra is. Ugyanezért témánk fejtegetésével nekünk is ugyanezen kérdések vizsgálatával kell foglalkoznunk: a háború okával és az eredmény — szerintünk reánk nézve immár csakis a győzelem — okával.

A háború rajtunk kívül eső, a magyar nemzettel össze nem függő okainak fejtegetését itt mellőznünk kell, tanulságot — témánk szempontjából — csakis a nemzetünkkel és a monarchia két államával kapcsolatos okok nyújtanak. Mellőznünk kell például az angoloknak a németek irányában táplált gazdasági feltékenységét, a francia revanche eszmét.

Annál nagyobb figyelemben kell részesítenünk a monarchia államainak nemzetiségi helyzetét. Az orosz pánszlávizmus, a szerb, olasz, ruthén és oláh aspirációk azért vezettek a szövetségek központi hatalmak megtámadására, hogy nemzetiségileg kielégüljenek a monarchia nemzetei mai berendezkedésének rovására. De az entente többi államai is — bár más okból és más háborús célzattal — azért mentek bele a háborúba, vagy mondjuk így, azért mertek a háborúba bele menni, mert megvolt az a biztatásuk, az a reménykedésük, hogy a háborúban a monarchia államai nemzetiségi elemeikre bomlanak s ez a győzelmet az entente részére megkönnyíti.

Ez a felbomlás nem következett ugyan be, de bebizonyult, hogy nemzetiségi viszonyaink mily erős

hatással vannak bel- és külügyi helyzetünkre. Am be- következett volna e bomlás, ha a háborúnak reánk nézve kedvezőtlenebb fázisai is lettek volna, mint amilyeneket meg kellett érnünk. Igazi, minden körülmények között megbízható államfenntartó elemnek a monarchia államaiban a németiség és a magyarság bizonyult. Kitünt, hogy a magyarság suprematiája nemcsak a történelmi jogon, nemcsak többségén és kulturális fölényén, nemcsak a ténylegességen alapszik, hanem az állam és eképp a monarchia fennmaradásának érdeke is ezt kívánja. Ha, amit fel kell tenni, — a háború után annak tanulságai úgy nálunk, mint szövetségeseinknél helyesen, logikusan s elfogulatlanul vonatnak le, e tanulságok között előkelő helyet foglal el az a nézet és ennek folyamánként az az irányzat, hogy *a magyarságot, mint állam fenntartó tényezőt s mint szövetségeseinknek egyik legértékesebb támaszát, erősíteni kell. S a magyarság erősítése és támogatására törekvő tendenciák ugyan közvetve, de azért erőteljesen mozdítják elő a mi egyházunk érdekeit is, annál a körülménynél fogva, hogy egyházunk tagjai egyjuttal tagjai a magyarságnak is.*

De kell, hogy — az említett okból — az állam közvetlenül is támogassa egyházunkat, mert amint a magyarság erősítése egyházunk szilárdulására úgy egyházunk erősítése a magyarság s az általa képviselt állami érdekek fejlesztésére vezet. Amikor a mi kálvinista népünk a maga vallását „magyar vallásnak“ nevezi, abban a magyar nemzet és a magyar kálvinizmus közötti e szilárd érdekkapcsolat, a legerősebb összetartozandóság érzete jut kifejezésre.

Most már azt kell vizsgálnunk, hogy a háború után mit tehet s valószínűleg, — azaz a tanulságok helyes levonása mellett s a rendelkezésre álló eszközök ható erejének figyelembe vételével — *mit fog tenni a*

Tárca

Isten tanít a földdel.

Írta: **dr. Baltazár Dezső** püspök; elmondta **Baltazár Kata** a május hó 9-én tartott orgonahangversenyen.

Az Isten tökéletesség felé vezérel. Az Isten tanít. Tanít a csapással, nyomorúsággal, hogy legyünk alázatosak; tanít a boldogsággal, hogy legyünk háládatosak. Tanít a halállal, hogy minden képzelt földi nagyságunk elenyésszék, megsemmisüljön ő előtt; tanít a feltámadással, hogy végcélunkat az örökkévalóságban keressük az ő tökéletes színe előtt. Tanít szellemerkölési kijelentésének gazdagságával, melynek értékéhez minden emberi tudomány csak mint koldus mérheti magát. Csillagokkal szédítő rejtelmeket ír fel az égre; barangoló üstökösökkel méreti át a térbeli végtelent.

Tanít a földdel is, az áldott földanyával, ki rabló, kínzó gyermekét is szeretettel hordja kebelén; az ön-feláldozó, tanító mesterrel, ki magán mutat meg minden

kísérletet. „Beszélj a földdel és az megtanít“ — mondja az ige. Áldott utasítás! Az örökéletre tanító Mester is követte; kötelességünk ebben is utána menni.

Emberi életünk példája van kijelentve a föld életében. Árnyba szövődött fényes aranyszálak; olyan szép és mégis olyan szomorú. Júniusi pompájától próbáltam egyszer tanulni valami törvényt, ami emberi életünkre alkalmazható lenne. Búzaföldek sorakozó tábláiban a smaragdnak eleven színe ígerte az áldást gazdagon, de ékesség nélkül. Egy-egy keskeny földszalagon azonban valóságos virágtenger. Búzavirág mosolygó kékje, pusztai mák kacagó pirossága. A méhek zsongó khórusa mintha csak énekbe foglalta volna a virág felett ama gyönyörű igazságot: nézzétek a mezei virágokat, se nem szőnek, se nem fonnak, még sem öltözködött Salamon király minden dicsőségében sem úgy, mint ezek közül egy. Kerestem az okát, hogy miért ezeken a keskeny sávokon a természeti szépség pompázó gyönyörűsége. A föld szegény volt és sovány. A búzaszálak ritkák, csenevé-

magyar államhatalom a magyarságnak közvetve a mi egyházunkra is kedvezően ható erősítésére és a mi egyházunk közvetlen támogatása céljából?

Öntudatos magyar nemzeti politikát a háború után a cél és határ előzetes megállapítása nélkül inaurálni nem szabad. A célt a határt pedig, ameddig nemzeti politikánkban elmehetünk, két körülmény szabja meg u. m. a történelem tanúsága, vagyis a multak hagyománya és a magyarság mai számbeli, fizikai, gazdasági és kulturális fölénye, vagyis a nemzetiségekéhez viszonyított ereje, élet- és haladás képessége.

A történelem útmutatása az, hogy a magyar faj a nemzetiségekkel szemben sohasem volt elnyomó, a magyar faj hatalma a más ajkú népesség etnikai életének erőszakkal történő megváltoztatására soha sem törekedett, a teljes asszimilálás politikai gondolatunk sohasem volt, s hazánk sokajkú népességével ezer éven át mégis nemzeti állam maradt, úgy a törzsszervezet, mint a rendiség és a népképviselői rendszer idejében. A beolvasztás helyett a magyar hegemonia volt a hagyományos történelmi gondolat, mely nemzeti politikánkat irányította. Ennek kell irányítani ezután is.

Jelenlegi helyzetünk is erre utal bennünket, különösen számbeli viszonyaink s a nemzeti öntudatnak a kultúra és a közszellem hatása alatt történt kifejlődése s a hasonló ajkú szomszéd nemzetekkel való érintkezés által táplált fenntartása. Külföldi példák is erre utalnak bennünket, — legszembeszökőbb a németek lengyel politikájának eredménye, — ott feltűnő aránytalanságban volt meg a németek számbeli, gazdasági és kulturális fölénye, — nem hiányzott az energia sem, mely elment egész odáig, hogy a lengyel tanítóknak otthon, saját házuknál sem volt szabad lengyelül beszélniök s mégis Bismark kénytelen volt beismerni, hogy

szek. A kalászkok kurták, koldusok. Szegények szegény földje, nyomorúság telkei, jólétnek, egészségnek temetője, csupa elhagyottság és árvaság. A levegő lantosa magasra szállott a föld felett és áhítattal zengte bele hozsánnáját a fényes magasságba. Önkéntelenül is Istenre gondoltam, aki a földdel tanít.

Ime, neki van szerelme, van hatalma, van kegyelme vidám virágok özönével megékesíteni a nyomorúságot; szépséggel, fenséggel szőni tele az űrt, amit az élet mostohasága betöltetlenül hagyott.

Társadalomnak ritka, szegényes kalással szomorú területe. Betegek, árvák, özvegyek, elhagyottak bús világa. Megtagadhatnánk-e téled azt, amit az Isten az érzéketlen földre is kitölt? Hogy a jótékony szív, áldozatos lélek virágaival felékesítsen. Ime bizony: ág itt reá minden megilletődött lélek áhítata, minden kéz, mely áldozattal tartja a legszebb istentiszteletet, hogy tanultunk a földtől, amelyben hozzánk az Örökkévaló Lelke beszél.

a német gyomor a lengyel kavicsot nem tudja megemészteni.

Ily helyzet és ily tanulságok mellett törekvésünk a beolvasztási célzat mellőzésével csak a magyarság erősítése és a nemzetiségek államhűségének biztosítása lehet.

Mik lehetnek ennek eszközei, azon eszközei, — mert itt most csak ezekkel foglalkozhatunk —, amelyek magyar kálvinista egyházunkra is kihatással lesznek?

A háború tartama alatt a magyar nemzeti politika irányának és eszközeinek megállapításával az államhatalom nem foglalkozhatik, ez a háborús érdekekbe ütköznék. Ameddig ma e téren el lehet menni, azt megtaláljuk a kormány elnökének: *Gróf Tisza Istvánnak* ama nemrég tett képviselőházi nyilatkozatában, melyben annak konstataciója után, hogy a nemzeti, különösen az erdélyrészi román intelligenciának tetemes részében nem találjuk meg a hazafias érzületnek azt a fokát, melyre számítottunk, így folytatja: „Ennek konzekvenciáját le kell vonni, nem üldözési politikával, nem azzal, hogy szakítsunk a magyar állam nemes tradícióival, de azzal, hogy biztosítsuk az állam hatékony befolyását azokra az intézményekre, amelyek a jövő nemzedék lelki életének irányítására vannak hivatva. Hiszen hála Istennek — úgy mond —, ez olyan kérdés, melynek egyes részletei iránt lehetnek nézeteltérések, de amelynek fő szempontjai tekintetében magyar ember és magyar ember között úgy hiszem nincs eltérés.“

Már most mik lehetnek ezek a konzekvenciák, mik lesznek azon intézmények, amelyekre a nemzeti kérdés megoldása szempontjából az állam hatékony befolyását kell biztosítanunk a jövő nemzedék lelki életének irányításánál?

Azt hiszem nem tévedek, ha a kérdésre a feleletet e két vezér szóval adom meg: *egyház és iskola*. Ez az a két közintézmény, amelyben a nemzeti törekvések sokszor meg nem engedett módon is, államellenes tendenciákban érvényesülnek. A magyar liberális vallási és egyházi szabadságot ezután is védelmébe veszi, ha nem így lenne, nekünk protestánsoknak kellene első-sorban tiltakozni ellene, még ha a mi vallási és egyházi szabadságunk nem is lenne érintve. Történetek azonban ezen túlmenő, — a háború után szűkebb mederbe szorítandó engedmények is egyes nemzetiségek, illetve egyházaik részére.

A magyar nemzet magával szemben nagyobb hibát aligha követett el, mint 1868-ban az által, hogy a hazai szerb és román egyházat, mint nemzeti egyházakat engedte szervezkedni. Ez a hiba keményen megbosszulta magát rajtunk, az általa előidézett fejlemények ott szerepelnek a háború okai között is. Hogy mit kell e téren változtatónak tenni, azok fejtegetésébe itt, ahol főleg a magunk dolgával kívánunk foglalkozni, nem bocsájtkozhatom. Legrövidebb lesz, ha Beksics szavait idézem:

„A két keleti egyház önkormányzatából el kell tűnn minden államellenes orgánumnak.“

Közelebbről érdekel azonban bennünket annak, mint a háború után előálló kényszerűségek megállapítása, hogy az államnak az egyes egyházak kebelében észlelhető államellenes tendenciák elnyomása mellett önmagairánti kötelessége lesz támogatni általában az egyházakat s különösen azokat, amelyek a magyar állammal, a magyar nemzeti élettel össze vannak forrva.

Az egyházakkal, mint a vallásosság fenntartóival az államnak együtt kell haladnia a maga céljai megvalósításánál. S ez minden államra áll. Az államok a mostani szörnyű háború tapasztalatai után fokozottabban fognak óvakodni attól, hogy a nemzeteket új vérfürdőbe dobják. E végből ápolniok kell az erényt, az eszmények kultuszát, a szeretet és a szelidség uralmát, fel kell venniök az önzés, a túlzott anyagiasság, a káros szenvedélyek elleni harcot, s e törekvésekben hol találhatnának hivatottabb segítő társakra, mint az egyházban, az egyház által fenntartott és fejlesztett vallásosságban, amelyről méltán mondja egy nagy magyar államférfiú: „A vallás egyike a társadalom legkiválóbb összetartó és rendfenntartó erőinek, azért aki a valódi vallásosságot terjeszti, az az emberiségnek legnagyobb jóttevője.“

De az államoknak nemesak a háború elkerülése, hanem — mivel háborúk mindig voltak és — sajnos, ha bár ritkábban, de ezután is lesznek — az elkerülhetetlen és így eljövendő háború sikeres megvívása érdekében is támogatni kell az egyházakat, mint a vallásosság őreit s fenntartóit. Mert amily hathatós tényező a népek vallásossága — ez alatt igazi belső öntudatos vallásosságot értve — a háború elkövetkezésének kitolására, épp oly hathatós tényezője a háborús győzelemnek is. Részemről meg vagyok győződve, hogy a németek mindenenek — ellenség, barát, semleges — által egyaránt csodált erőkifejtésének okát a német nép nagy többségének mély vallásosságában kell keresni. Hindenburg azt mondta, hogy a háborút az a fél nyer meg, amelyiknek idegei kitartóbbak lesznek. Protestán Szemlémben olvastam azt a pompás megállapítást, hogy az ideg szó itt lelket jelent, mert a katona nem uniformisba öltözött gép, hanem fegyverviselő lélek, egy darab a nemzet kollektív lelkéből. Így is van. A katonának nemesak fizikumát, lelkét is bele kell vinni háborús szolgálataiba, a modern háború hosszadalmassága és szenvedései között így rendelkezhetik azzal a csüggedés nem ismerő kitartással, amire buzdítja ugyan belülrő kötelességérzet és hazaszeretet, — kívülről fegyelem — de jó, ha lelke fel van verteve a szenvedésekkel szemben azzal az ellenállási erővel, melyet leginkább a vallás tanításainak hatásaként kaphat meg.

Mindezekből következik, hogy az állam saját érdekében is teszi, hogy az egyházakat, s ezek útján a vallásosságot oltalmába veszi, következik, hogy a magyar államnak a nemzeti érzésben erős, de anyagiakban

gyenge egyházakat anyagilag is támogatni kell s azok az indokok, amelyek a magyar protestáns egyház javára az 1848. 20. t.-c. végrehajtását állami érdekből eddig is sürgették, most nagyon megerősödtek egy új érvek, a háború tanulságának hozzájuk csatlakozásával.

A nemzetiségek legszorosabb értelemben vett egyházi életét kivül — mint fentebb említettük, — az iskola, a népoktatás, az az intézményük, amelybe az államnak a háború után a nemzetiségi kérdésnek a magyar állam-eszme szempontjából történő megoldása célzatával erősebb kezekkel kell belenyúlania. A beolvasztás szándéka nélkül, de a magyar állameszmének való hódoltság annál erősebb elhatározásával az államot a háború tapasztalatai reá kényszerítik az állami népoktatásnak az állam pénzügyi ereje szerinti fokozatos megvalósítására. S ez felekezeti népoktatásunk révén minket is közéről érint, bár az állami népoktatás inaugurálása a mi hazafias szellemű népnevelésünk ellen nem irányul.

Egyházunkban egységes közvéleménynek kell kialakulni arra nézve, hogy mily álláspontot foglaljunk el az állami népoktatás irányában. Árt-e az nekünk, vagy használ? Támogassuk-e azt, vagy küzdünk ellene?

A kérdéssel tehát foglalkoznunk kell s mindenenek előtt történeti részét kell megvizsgálunk.

A népoktatás tulajdonképpen a protestantizmus alájából nőtt ki nálunk is, másutt is. Helyesen állapítja meg Szeremley Samu a maga tanulmányában, hogy: „A köznevelés történetében a reformáció jelzi a forduló pontot.“ Addig sem az állam sem az egyház nem törődött a népoktatással. A reformációnak életeleme volt: hiszen a bibliát a nép kezébe adta.

A reformáció idején az iskolák — Kálvin tanai szerint az egyház veteményes kertjei — egyházunk természetes függelékének tekintetnek. Így maradt e felfogás századokon át. Ezért van, hogy a bécsi és linzi békek meg sem emlékeznek a szabad iskoláztatási jogról. Az akkori felfogás szerint bentfoglaltatott az egyháznak a békekötések által biztosított önkormányzati jogában.

Az iskola-ügy szabályozásába Mária Terézia és II. József kormányai nyúltak először mélyebben a református egyházunkban, ez erős visszahatást keltett fel, ami érthető is, mert míg az államban volt egy kiváltásos egyház és vallás, míg a róm. kath. vallás államvallás volt, addig egyházunk méltán lehet bizalmatlan az államhatalom irányában. Az 1790–91-ik 26. t.-c.-ben már gondoskodtunk is egyházunk népoktatási jogának kifejezett biztosításáról.

Az 1848-iki népoktatási törvény a történelmi események miatt nem ment át az életbe.

Az 1868. 38-ik törvény az általános iskola kötelezettség kimondása mellett szabad iskola-állítási jogot adott egyeseknek, társulatoknak, községeknek, nemzetiségeknek, egyházaknak és az államnak. Bár e törvénynek épen a felekezeti iskolák felügyeletéről szóló részét Tisza Kálmán szövegezte, református egyházunk bizal-

matlanul fogadta s történetileg ezt is meg lehet érteni: egyházunk századokon át oly bánásmódot tapasztalt az állam részéről, mely ezt a bizalmatlanságot indokolta tette. — az új alkotmány, — a népképviseleti rendszer — velünk szemben való magatartása pedig még nem volt kipróbálva.

Az idő rövidege miatt mellőzve az összes egyházkerületeknek az új törvénnyel szemben elfoglalt álláspontját, csak a különben is mindenkor vezér szerepet vivő tiszántúli egyházkerületünkről emlékezünk meg, mely főleg a nagy Révész Imre befolyása alatt 1869-ben azon álláspontra helyezkedett, hogy a nevelés joga és kötelessége eredetileg csupán a szülőket illette meg s „a szülék ezt az egyházra ruházták. Az állam tehát ne állítson iskolákat, hanem gyámolítsa a felekezeteket“, — 1870-iki feliratában azt követeli egyházkerületünk, hogy „a községek, vagy az állam által alapítandó iskolák is felekezeti jelleggel birjanak.“

Az állami népoktatás problémájában új hang püspök urunknak 1911. évben tartott székfoglalójában esendült meg, melyben kimondotta a méltán nagy feltűnést keltett és mély hatást kiváltott e szavakat: „Körünk egyik legaggasztóbb jellemvonása, hogy a hit ahelyett, hogy legtermészetesebb világát, az egyéni meggyőződést mélyítene, magosítaná, gazdagítaná, inkább intézményszerű, külső életet él. Bemegy pártostényezőnek a társadalmi és politikai küzdelmekbe s az iskolákat a nemzeti művelődés nemes babérja helyett a felekezeti érdek erisz-almajaként állítja versenybe. Ez a fő indoka annak, amiért én az iskolák államosításának vagyok a híve, de híve csak arra az esetre, ha az államosítás minden felekezet összes népiskoláira kiterjed, mert részleges államosítással a verseny reánk nézve kedvezőtlen esélyeit szaporítani örüllő tisztemmel ellentétesen tartanám.“

Az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye 1912-iki határozatában nyíltan és egyenesen állást foglal az állami iskola mellett, feltéve, hogy ez az egész vonalon keresztül vitetik. Tiszántúli református egyházkerületünk az említett egyházmegye határozatát még ugyanazon évben magáévá tette s ilyen értelemben írt fel a közoktatási kormányhoz.

Az O. R. L. E. hivatalos lapja: a „Lelkészegecsület“ 1914-ben így ír: „Állíttassanak állami iskolák egyetemesen és kivétel nélkül, egyházunk elveszti ugyan ez által intézményeinek egyik integráns részét, de ez a veszteség bőven kárpótolva lenne a magyar állameszme diadala útján“.

Ime, az állami népoktatással szemben való egyházi álláspontunk történeti beállítását, dióhéjban.

Ami már most az állami népoktatás kérdésének azt a témánk szempontjából legfontosabb részét illeti, hogy ha az állam a háború után maga akarja a népiskolákat mindenütt kezébe venni, egyházunk részéről mily álláspontot foglaljunk el e törekvessel szemben,

sajnálom, hogy az ellenzés indokaiként felhozni szokott komoly aggodalmak mindenikével e felolvasás szűk kereteihez mérten, csak néhány szóval foglalkozhatom, nem oly terjedelemben, mint ahogy azok az egyházunk szeretete által sugalt aggodalmak megérdemelnék.

Azt az álláspontot, hogy az elemi népoktatás eredetileg az egyházat s nem az államot illeti, s ezért az iskolák az egyházak természetes függelékei, melyet nem jog alapján, csak erőszakkal vehet el tőlük az államhatalom, már az egyház is feladta akkor, amidőn arra az álláspontra helyezkedett, hogy az iskolatartási jog eredetileg a szüléket illeti s csak az ezektől átruházott jogként az egyházat. Azt pedig, hogy az államhatalommal szemben a szüléké volna a jog, ma már az állam fogalmának tudományos, az állam jogkörének közjogi kialakulása után cáfolni sem szükséges.

Annál több figyelmet érdemelnek azok az érvek, melyekből iskoláink átadásának egyházunk szempontjából veszélyes volta s e veszélyesség körül képződő aggodalom táplálkozik.

Azt mondják: ha csak tanításról volna szó az elemi oktatásnál! — ám a tanítással együtt a nevelésről is le kellene mondanunk, ez pedig nem lehet egyházi érdek. Ezzel szemben, úgy hiszem, megnyugodhatunk abban, hogy a világi tantárgyak körében az elemi oktatásnál még nem vezethető a gyermeki lélek egyház- és vallásellenes irányban, a vallásitanítást és ezzel kapcsolatosan a vallásos nevelést pedig, ha az állami iskolákkal egyházunk legnagyobb anyagi megterhelésétől szabadulunk, az eddiginél sokkal nagyobb erővel és sikerrel vehetjük kezünkbe, sőt az egyházi élet minden vonatkozásában nagyobb anyagi erővel rendelkezünk majd. Ugyanezen érv vezethet megnyugvásunkra azon aggodalommal szemben is, hogy állami népoktatás esetén a népoktatásnál a többség szelleme, tehát a katholicizmus fog érvényesülni.

Mások nemcsak az egyházra, de még a nemzeti államra is veszélyesnek vélik az elemi oktatás államosítását, jöhet, mondják, egy új abszolutizmus, s a múltak tanúságaként az csak ellenünk fordulhat. Feledik, hogy ha újra abszolutizmus jönne reánk valaha, egyházi iskoláinkat azonnal elvehetné s akkor az iskolában nem az alkotmányos magyar állam, hanem az abszolutizmus által szervezett tanítói kar működne, bizonyára nem a mi intencionoknak megfelelően. Feledik, hogy az új abszolutizmus beköszöntésének semmi sem állhatná inkább útját, mint a nemzeti eszme megerősödése, minden állampolgárra kiterjedése, mint az, hogy az általános állami népoktatással a nemzetiségek fiai elsajátítják nyelvünket, a magyar állameszme hívei s a nemzeti öntudat részesei lesznek. Részleges államosítással ezt nem lehetne elérni, általános állami népoktatással igen.

Ha nemcsak a nemzetiségi intelligencia sajátítja el nyelvünket, — amint ez ma történik a középiskoláinkban —, hanem az egész vonalon államosított népoktatás

útján nemzetiségeink népeivel is mindenütt ugyanez történik, akkor a magyar nyelv útján történő állandó érintkezésnek talán lassan megérő, de édes gyümölcse lesz a kölcsönös megértés előállása, a magyar állameszme elterjedése és megizmosodása. S ez olyan nemzeti cél, ami nekünk magyar kálvinistáknak kétszeresen kedves, mint magyaroknak és mint kálvinistáknak. A magyar állam megerősödése a mi kálvinista egyházunk fennmaradásának és virágzásának legszilárdabb bázisa.

Ezért kell nekünk magyar kálvinistáknak az állami népoktatás valószínűleg felmerülő kérdésével szemben egyházkerületünknek nem régebbi, hanem újabban elfoglalt álláspontja alapjára helyezkednünk.

Egyház

A békésbánati református egyházmegye közgyűlése.

— Újabb magyar őrhelyek a Végeken. —

A békésbánati református egyházmegye 1917 április 24—25-én Szegeden tartotta tavaszi közgyűlését. Az előző nap estebe benyúló egész délutánját a bizottságok és lelkészegyesület gyűlései töltötték be. A lelkészegyesületi gyűlést Arany-ünnepéllé avatta Szabolcska Mihály magas szárnyalású, nagyhatású alkalmi költeménye, amellyel a legnagyobb magyar költő emlékének áldozott. A gyűlés ez ünnep részén, valamint a szegedi egyház világi papjának Somlyódi Istvánnak „Az igazságról” tartott theologiai értekezés számba menő felolvasásán a szegedi közönség több előkelő tagját is ott láttuk. A gyűlés tartalmasságához járult Szombathy István mosnicai lelkésznek az új énekes könyv szövegével foglalkozó kritikai értekezése, mely az új énekek sok gyengeségére rámutatott. Énekes könyvünk ügyének tenne nagy szolgálatot az értekező, ha munkáját idejében közreadná egyházi lapjainkban. A legközelebbi lelkészegyesületi gyűlés esperes fölhívására azon lelkészi munkákkal, teendőkkal fog foglalkozni, amelyek a háború után várnak ránk az egyházi élet megépítése terén.

A teljes két napig tartott közgyűlésnek a bírósági ügyekkel együtt száz pontnál többre terjedő tárgyalását Fekete Márton gondnoknak Futó Zoltán esperes imájával együtt egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iktatott megnyitó beszéde vezette be. A Baksa Lajos dr. halálával megüresedett egyházmegyei világi tanácsbírószám betöltésével kapcsolatban a közgyűlés tízről tizenkettőre emelte föl a lelkészi és világi tanácsbírószámát, amit indokol az egyházmegye nagysága, magas lélekszáma, a hova-tovább szaporodó ügyek ellátása.

Az új egyházalakítások ügyében tett elnökségi előterjesztésből legnagyobb megnyugvással és teljes hálára méltó elismeréssel értesült a közgyűlés arról, hogy az egyházmegyének, főleg a bánati, többféle és nem tel-

jességében megbízható nemzetiségek által lakott részein az új, magyar református egyházak megalakításának és megszervezésének nagyfontosságú munkájában az elnökség a célravezető kitartásnak és mindenre kiterjedő gondosságnak fényes bizonyosságaival fáradozik. Bizonyos nyugtalanságot váltott ki a nemzetépítésnek e jövőre célzó, messze kiható eredményekért küzdő munkájával a közoktatási kormány vonatkozó leiratának az a része, melyben a segélyezésnek elvi, előzetes elismerését olyan feltételekhez köti, melyek épen az elvi elismerés nélkül nem teljesíthetők. Mégis biztat a remény, hogy az újabb egyházalakítások ügye, melyben most Orsova, Béga-monostor, Vásáros, Oraviczabánya, Földeák — Püspöktele és Szarvas szerepelnek, mint a magyarságnak jövő őrhelyei — a sok nehézség ellenére is sikerre jut.

A kebelbeli lelkészek körében nagy megnyugvást keltett a közgyűlés azon határozata, melynél fogva az egyházmegye minden lelkésze részesül 400 korona háborús segélyben.

Az egyházkormányzati és felebbezett ügyek közt ezúttal Hódmezővásárhely, Doboz és Szeghalom szerepelnek több ügygel. Bírósági ügy volt 9.

Diakon.

Közélet

A külön kehely kérdése.

A mythologia szerint Kronos megeszi fiait; meg-eszi ma is! Az idő ostromolja s rommá teszi a régi kor sok tisztelt, évszázadok, sőt évezredek által ápolt, nagyrabecsült intézményét, hogy ezeknek romjain új várakat alkosson, új megenni való fiakat szüljön. Az idő, vagy ami itt egy, a tudomány, annak legújabb vívmányai döngetik bizony még vallásos intézményeinket is. S ami mégis vigasztaló: csak a keretek, a formák azok, amelyek szenvedhetnek, el is romolhatnak, át is alakulhatnak; de maga a lényeg, a tartalom, a bennök levő isteni erők, örök igazságok, a termékenység, a gazdagság, az élet, a boldogság, az üdv, amely belőlök évezredek óta árad, örök és változhatatlan! Ezek felett nincs hatalma az időnek, ezek nem az ő szülöttei.

Az orvosi tudomány fejlődése vetette föl a mi református egyházunk egyik szentségénél, a rendkívül mély értelmű, remek szép szimbolikus alkotású úrvacsoránál a közös kehely használatának antihygienicus és unaestheticus oldalát. A kérdés nem egészen új, külföldi, előhaladott közegészségügyi állapotú népek protestáns egyházainál már évtizedek óta felvetett s részben meg is oldott probléma ez. Nálunk azonban tényleg új! A Kálvin szövetség múlt évi losonczyi s folyó évi budapesti konferenciáin tüzi ki vita tárgyául s ez utóbbin már nem kisebb tudóst, mint báró Korányi Sándor és dr. Nékam Lajos egyetemi orvostanárak adnak szakvéleményeket a közös kehely használatából származható

inficiálásokról. S bár ezek a szakvélemények — természetesen — nem bizonyítják a fertőzést kételyeket fenn nem hagyó s félre nem érthető módon, mégis arra elegendők, hogy ezek hatása alatt a felvetett kérdést többé agyonhallgatni s azzal szemben struopolitikát folytatni nem lehet. S bármennyire sajnálatos is, hogy ez a formailag is tökéletes szép szertartásunk változásnak legyen kitéve s talán szépségében szenvedjen és veszítsen is, mégis a fertőzésnek kétségtelenül fennforgó lehetősége kell, hogy egyházunk törvényhozását olyan változások törvénybe iktatására indítsa, amelyek alkalmasak a nem alaptalan aggályok és félelem megszüntetésére. S annyival is inkább szükséges ez, mivel a közös kehely idáig sem volt meg. Kisebb egyházakban 2—3, nagyobbakban 5—6 kehely volt használatban idáig is, sőt a legtöbb egyházban a betegek részére eddig is külön kehely tartatott, amelyek azt bizonyítják, hogy itt dogmai akadály nincs. Nincs is! Maga a sákramentum, annak szimbolikus substantiája, a kenyér és bor változatlan marad, hiszen evidens dolog, hogy nem a pohár, hanem a bor az újszövetség szimboluma s ahol pohár említetik, az csak pars pro toto, retorikai figura.

A külön kehelynek tehát lényegbeli akadályai nincsenek, ez kétségen felül áll s ez a kérdés megoldásánál igen megnyugtató, igen örvendetes és kardinalis momentum. Az azonban meglehet, sőt valószínű, hogy az eddigi szép forma, az úrvacsora évszázadok óta megszokott szép rendje szenvedni fog. A külön kehely beillesztése: ez az, amelyről lehet és kell is még sokat tárgyalnunk s ennek szerencsés megoldása tulajdonképpen az egész kérdésnek diadalra segítése.

Talán felesleges is mondani, hogy a külön kehely kérdésében a döntő szó a zsinaté. Addig is azonban már szükséges az ügy előkészítése, a gyülekezetek felvilágosítása s az egész kérdésnek, mint okszerű védekezésnek (amint hogy az is) feltüntetése, amelyre a háború folyamán nagyon elszaporodott ragályos betegségek és vérbajok korában sürgős szükség van. Ez már a lelkészek és az intelligens egyháztagnak s értelmes presbiteriumok feladata s meg vagyok róla győződve, hogy a ragályos s vérbajokkal közvetlen szemlélet útján megismerkedő katonáink magok is segítők, munkatársaink lesznek az ügy előkészítésében s nagyon csalódnam híveink értelmiségi színvonalában, hogy ha nagyobb, vagy éppen elháríthatatlan nehézségektől kellene tartanunk. Sőt e kérdésnek egyháztanácsunkban felvetése, éppen arról győzött meg, hogy közöttük a külön pohárból úrvacsorázásnak semmi akadályja nem lesz.

Bár elég hosszúra nyúlt már idáig is fejtegetésem mégis hiányos volna az, hogy ha az általános elvek mellett a gyakorlati kivihetőségről is meg nem emlékezném. Ami már csak azért is szükséges, mert hiszen elvileg, sőt dogmai szempontból a kérdés világos s ami mégis nehezzé teszi, az a gyakorlati megoldás, vagyis

a külön kehely belehelyezése úrvacsorai rendünkbe, mely idáig ilyet nem ismert.

Két út van előttünk: a külön kehelyek *megengedése* és a külön kehelyek *kötelező használata*.

Miután az ugrások a természetben sem egészségesek, szerény gondolatom szerint ennél a kérdésnél is tartózkodnunk kell ettől. Egyelőre a közös kehely megmaradna s ennek az egyes asztalok után, vagy a pohár kiürítése után gondos megtörülgetése a lelkészek különös figyelmébe ajánlatnák, amit különben sok lelkész idáig is gyakorolt. A közös kehely mellett azonban a külön kehelyek használatának megengedése volna zsinatunk által törvényi erővel bevezetendő úrvacsorázásunk rendjébe és pedig úgy, hogy a külön kehelyesek maguk hoznák saját kehelyeiket magukkal s a közös kehelyből úrvacsorázók után, külön asztal(ok)nál, esetleg nem szerint vennék az úrvacsorát. A külön kehelyekbe a lelkész ott az úrasztalánál öntené a bort egy, minden egyház által beszerzendő, kifolyó csővel ellátott s legfelebb egyliteres kannából.

Később, talán egy, talán több évtized múlva, amidőn t. i. közönségünk fejlettebb értelmi színvonalon s több hygienicus érzékkel tekintené ezt az igen fontos kérdést, a zsinat már elhatározhatná a külön kehelyek kötelező használatát, amidőn már az egyházak gondoskodhatnának megfelelő számú kehelyekről s azokat nem az úrvacsorázók hoznák magukkal.

Ennyi az, amit ebben a kérdésben tenni egyelőre szükséges.

Kevesebbel nem tudnék megelégedni, többre nem volnék még ma hajlandó.

Tiszaberczel.

Korocz József,
lelkész.

Halottaink

Mitrovics Miklós, dr. Mitrovics Gyula kartársunk és neje Maklár Pap Ilona szépművész, kiváló egyéni tulajdonságokkal ékeskedő fia, élete 17. évében, hosszas és megható hervadás, majd rövid szenvedés után folyó hó 18-án a mulandóság e színteréről az örökkévalóság boldog otthonába költözött. A múzsák csókolták homlokán. A jogos remények gazdag virágerdejét tarolta le a halál. Az Úr adta, az Úr elvette! Áldott legyen neve érette. Végtisztességtétele 19-én délután hat órakor lesz a kollégium internátusi udvaráról. A méltó gyászban kesergő szülék, nagyszülék, testvérek és rokonok találjanak vigasztalódást és megnyugtatót az egykori viszontlátás boldogító hitében.

Magyari Gábor, a biharvajdai egyház nyugalmazott lelkésze életének 75. évében meghalt.

Dr. Varga Jenőné, méhteleki lelkészársunk neje életének 34., boldog házasságának 11. évében folyó hó 23-án Debreczenben elhunyt. A megboldogultat férje és négy kiskorú árva gyermeke gyászolja. A buba merült család fájalmában őszinte részvételt osztunk.

Külömfélék

Zita királyné Ófelsége válasza. A tiszántúli református egyházkerület folyó hó 9. és következő napjain tartott közgyűléséből felséges királyné asszonyunkat üdvözölte, amire a következő távirati válasz érkezett:

Méltóságos és Főtiszteletű Baltazár Dezső püspök Debreczen.

Wienhofburg. — A császárné és királyné Ófelsége a tiszántúli református egyházkerületnek legfelsőbb születésnapja alkalmával Méltóságod és a Fögondnok úr Öméltósága által felterjesztett szerencsekívánatait legmelegebben köszöni. — Legfelsőbb megbízásból gróf Eszterházy Sándor, főudvarmester.

A hatodik hadi kölcsönből a debreczeni kollégium egy millió és a debreczeni református egyház százezer koronát jegyzett.

A Református Katonák Lapja 5. száma tanulságos és szórakoztató olvasmányokkal bővülködve megjelent és küzdő véreinknek bizonyára kedves pünkössti olvasmányul fog szolgálni. — Szerkesztőségének címe: Budapest, VII. Abonyi-utca 21. szám.

Az érmelléki református tanító-egyesület június 4-én Székelyhidon a Szilágyi Árpád tantermében közgyűlést tart, melyre a tagokat s érdeklődőket ezennel meghívta 1917. május 14-én Molnár Antal elnök. A kitzűzött tárgysorozat pontjai ezek lesznek: 1. Elnöki megnyitó. 2. Jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése. 3. Gyámoldai számadás megvizsgálása s ehhez csatlakozó indítványok. 4. Egyesületi pénztárnok számadásának megvizsgálása s költségelőirányzat elkészítése 1917-re. 5. A vallásoktatás reformja (Szabó Lajos). 6. Kérelmeink (Rácz Béla). 7. Tanítók szabadságolása (Molnár Antal). 8. Orsz. Szövetség elnökségének átirata. 9. Kir. Tanfelügyelő úr felhívása. 10. Indítványok.

A reformáció négyszázados évfordulójának (1517—1917 október 31.), a közelgő nagy jubileumnak első hírnöke az az Emlékfüzet, mely „Erős várunk nekünk az Isten” cím alatt Tóth József körösladányi lelkész és Szeghalmi Gyula tanító írásában és összeállításában most hagyta el a sajtót. A három iv terjedelmű füzet oly tartalmas és művészi festmény-reprodukciókban is oly gazdag, hogy a legteljesebb mértékben szolgálja azt a célt, amelyért szerzők megírták. A vizsgai jutalomkönyvnek is értékes és alkalmas füzet feőleli a protestáns nép- és középiskolákban tartandó reformációi emlékünnepek teljes programját. Megrendelhető: Hoffmann és Kronovitz könyvkiadóhivatalában, Debreczen, Piac-utca 49. Egyes példány ára 64 fill., 10 drbnál per 62 fill., 25 drbnál 60 fill., 50 drbnál 58 fill., 100 drbnál 56 fillér.

Sub auspiciis regis avatják bölcsészeti doktorrá ifjabb Szabó Aladár lelkészt, a budapesti tudományegyetemen. Öszintén gratulálunk.

Vásárhelyi József korán elhunyt szép reményű kolozsvári püspöki titkár emlékére barátai és ismerősei alapítványt gyűjtöttek, melynek összege immár elérte az ezer koronát. Ennek kamatai egy kolozsvári szegénysorsú theologiai hallgató részére szolgálnak ösztöndíjjul. Szép és maradandó emlék, szép és nemes cél.

A kolozsvári theológián az előadások folyó hó 5-én végződtek, az évzáró ünnepély 24-én lesz. A kollokviumok 26-ig tartanak.

A dunamelléki egyházkerület mint tavaly, úgy az idén is 100—100 K segélyt adott a kebelbeli lelkészeknek házon kívül tanuló gyermekeik után. Az idén 52 lelkész összesen 5200 korona segélyben részesült.

Sárospataki hírek. A főiskola rektora a jövő iskolai évben dr. Búza László jogakad. tanár, a theologiai dékán Nagy Béla, a jogi dékán dr. Geröcz Kálmán lesz. A Novák Lajos elhunytával megüresedett gyakorlati tanácsokra a theol. tanári kar, valamint az akadémiai szék dr. Makkai Sándor vajdakamarási lelkészt, a gyakorlati theologia terén ismert nevű író ajánlotta az igazgatótanács útján a tiszáninneri egyházkerületi közgyűlésnek.

A népek gyász-színei. Az európai és amerikai „kultur-nemzetek” (ha ugyan ilyenekről még egyáltalán lehet beszélni) gyász-színek a feketét választották. Ez a szín nekik minden fény, világosság, minden élet, minden öröm elvesztét jelenti. Ám ez a szokás korántsem terjedt ki más földrészekre. Sajátságosan hat az egyiptomiak gyász-színe. Ők sötétsárgával, a fonnyadó, lehulló falevelek színével gyásznak. Szerintük a sötétsárga az élet- és minden földi reménység végét példázza. A japánok gyász-színe — fehér; ez megint az elhunytak tiszta életének a méltó jelképe; a sziriaiak színe az égszínkék; evvel utalnak arra a helyre, hol az elköltözötteket tudni szeretik; az aethiopsok pedig szürkébe öltöznek, mert maga az anyaföld is szürke, ahová a holtakat temetik. Különös a tibetiek gyásza: náluk a férfiak ruházata csupán derékövből áll, jelöl, hogy fájdalomukban minden világi dolgot megvetnek. F. L.

A gyakorlati lelkigondozás körvonalai a gyülekezeti élet fontosabb területein címmel Páhy József gyakorló lelkész tollából 10—11 ivnyi munkát ad ki május hónapban füve 4, kötve 6 koronáért a Hoffmann és Kronovitz-cég Debreczenben.

A katolikus egyházban felvetődött az országos katolikus lelkészegyesület gondolata, amelyre vonatkozólag a murányi kerületi papság tavaszi gyűlése a szervezkedés megindulását sürgeti. A szervezkedés célja: a papság nehéz megélhetési viszonyainak rendezése, a jogi védelem, az anyagi támogatás, jóléti intézmények stb.

Tartalom: Dr. Körösi K., A háború hatása egyházunkra. — Tárcá. dr. Baltazár D., Isten tanít a földdel. — Egyház. Diakon, A békésbáti református egyházmege közgyűlése. — Közélet. A külön kehely kérdése. — Halottaink. — Külömfélék. — Hivatalos Értesítő 20. szám.

HIVATALOS ÉRTESITŐ.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

2543—1917.

A tiszántúli református egyházkerület nagytiszteletű Esperesi karához, valamennyi középfokú tanintézet tekintetes Igazgatóihoz.

A vallás- és közokt. miniszter úrnak folyó évi április hó 16-án 3486. szám alatt kelt s a tankerületi főigazgatókhoz, tanfelügyelőkhez intézett leiratát megfelelő végrehajtás végett alább közlöm.

Atyafiságos szeretettel és tisztelettel vagyok Debreczen, 1917. évi május hó 4.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől.

3486—1917. eln. szám.

Valamennyi tankerületi királyi Főigazgató úrnak. Valamennyi királyi Tanfelügyelő úrnak és tanfelügyelői kirendeltség Vezetőségének. A felsőkereskedelmi iskolák kir. Főigazgatóságának.

Különös súlyt helyezek arra, hogy az ifjúság a folyó évben is fokozott mértékben vegye ki részét a nemzet háborús kitarását előmozdító s a közszükségletek fedezésére elkerülhetetlen gazdasági munkálatokból, hogy képessége és hajlama szerint pótolja a hiányzó — a harcerekén elfoglalt férfimunkaerőt. Elvárom a tantestületektől s a különböző fokú és jellegű intézetek igazgatóitól, hogy nemesak buzditással, de köteles jó példával is előljarjanak e közremunkálás minél eredményesebb keresztülvitelében.

Hívja fel Cím tehát haladéktalanul a hatósága alá tartozó intézetek igazgatóit, hogy a helyi viszonyok, a tanulók életkörülményeinek kellő mérlegelésével intézetük tanuló ifjúságát a mezőgazdasági munkálatokban való részvételre szöllítsák fel. A szülői engedéllyel jelentkező tanulók névsorát legkésőbb folyó évi május hó 15-ig az illető vármegyei mezőgazdasági munkabizottság elnökségéhez haladéktalanul juttassák el, amely a tanulók beosztásáról és ellátásáról saját hatáskörében fog gondoskodni. Minthogy kívánatosnak tartom, hogy az egy tanintézetbe tartozó tanulók lehetőleg nagyobb csoportokban foglalkoztassanak, a tanári- és tanítói testületek köteleességévé teszem, hogy tekintettel az amúgy is meghosszabbodott nyári szünidőre — az ilyen csoportok felett a felügyeletet felváltva gyakorolják. Felhatalmazom Címet, hogy a felügyeleti beosztást s a felügyelő tanárok, illetve tanítók kijelölését saját hatáskörében esz-

közölje olyképen, hogy erre a feladatra elsősorban a katonai szolgálat alól felmentett tanárok, illetve tanítók kötelezhetők.

Felhívom továbbá Címet, hogy a tanulók foglalkoztatásának bevégezése után oly összefoglaló kimutatást terjesszen elém, mely intézetenként kiterjed a mezőgazdasági munkálatokban részt vett tanulók számára, foglalkoztatásuk helyére, minőségére, — a munkanapok számára s amennyiben ez megállapítható — a tanulók közremunkálása által elért eredményekre is. Általában jelentése megszerkesztésénél legyen Cím különös tekintettel azokra az erkölcsi és paedagogiai hatásokra, melyeket akár a felügyelő tanerők, akár a tanulókat gazdasági munkára alkalmazók a tanulókon munkálkodásuk közben megfigyelhetett.

Megjegyzem, hogy a jelentkező tanulók közül is csak azok vehetők fel a névjegyzékbe, akik a mezőgazdasági munkálatokra testileg is alkalmasak és akiknek évközi magaviselete elég biztosítékot nyújt arra, hogy közremüködésük fegyelmi szempontból is kifogástalan lesz.

Budapest, 1917. évi április hó 16.

Jankovich.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

2171—1917.

A tiszántúli református egyházkerület nagytiszteletű Esperesi Karához, valamennyi középfokú iskola tekintetes Igazgatóságaihoz.

A vallás- és közokt. miniszter úrnak folyó évi március hó 31-én 2293. eln. sz. alatt kelt rendeletét megfelelő eljárás végett alább közlöm.

Atyafiságos szeretettel és tisztelettel vagyok Debreczen, 1917. évi május hó 4.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől.

2293—1917. eln. szám.

Valamennyi tankerületi kir. Főigazgatóságának. Valamennyi kir. Tanfelügyelőségnek és tanfelügyelő Kirendeltségnek. A budapesti tanárképző-intézeti Igazgatóságának. A fiúmei Kormányzóságának. A felsőkereskedelmi iskolák kir. Főigazgatóságának.

A Magyar Paedagogiai Társulat hozzájárulással oly előadások tervezeteit készítette elő, mely a most folyó világháborúnak az emberiség és nemzetek kultu-

rális és gazdasági életére való minden irányú vonatkozását és hatását felöleli. Az előadások célja elsősorban a tanuló ifjúság rendszeres tájékoztatása a nagy világesemény jelentőségéről: olyan nézőpontok nyújtása, melyek már is képessé teszik az ifjúságot arra, hogy az események okait meglátva, könnyebben felfoghassák a már megérlelt kulturális, politikai, nemzetgazdasági és szociális hatásokat és könnyebben megérthessék azokat is, melyeket a háború változó folyása a nemzetek és emberiség jövőjében előkészít.

A magyar Pädagógiai Társulat az előadások egyöntetőségének biztosítására támogatással oly Vezérfonalat szerkesztett és ad ki, mely az előadások anyagát szakemberek közreműködésével rendszeres egészszé fűzi össze és a különböző iskolafajok számára methodikai utasításokat is tartalmaz.

Atézvén annak fontosságát, hogy a háború már most megállapítható tanulságainak ismertetése mily hasznosan gyümölcsöztethető a jövő nemzedék állampolgárrá való céltudatos nevelésében s méltányolván a Magyar Pädagógiai Társulat hazafias és hasznos szándékát, megengedem, hogy a tervezett és a Társulat által kiadandó Vezérfonalban foglalt háborús előadások, a benne foglalt program és utasítások szemmel tartásával valamennyi közvetlen felügyeletem, vezetésem és rendelkezésem alatt álló elemi- és középiskolai fiú- és leányiskolában a tantestületek által alkalmasnak talált időpontban megtarthatók legyenek, azzal a korlátozással, hogy elemi- és gazdasági népiskolákban ilyen előadások csakis a jövő 1917—18. tanév első felének folyamán tarthatók. A középfokú intézetek tanári testületei maguk állapíthatják meg az előadások időpontját akár a jelen tanév hátralevő részében, akár a jövő tanév első felében.

Az előadások a rendes tanítási idő órarendjébe illesztendők, erre a célra azonban a rendes tanítási anyag feldolgozására szánt időből legfeljebb 12 óra fordítható. A középfokú iskolákban a tantestületek előzetes értekezleten határoznak az előadások megtartásáról, időpontjáról s amennyiben a helyviszonyok körültekintő mérlegelése után az előadások megtartására vonatkozó jelen engedélyemmel élni nem kívánnak, — ily irányú, kellően megokolt határozatukat hozzám felettes hatóságuk útján terjesszék fel.

Mint hogy a háborús előadások rendezéseiben és módszereiben irányadónak kívánom tekinteni a Magyar Pädagógiai Társulat által kiadandó Vezérfonalat, megengedem, hogy azok az intézetek, amelyekben az előadások megtartatnak, a Vezérfonalat általánjuk terhére szerezhessék be.

Az előadások megtartásáról az évvégi iskolai értesítők számoljanak be s eredményéről tegyen Cím annak idején hozzám összefoglaló jelentést.

Budapest, 1917. évi március hó 31.

Jankovich.

3226—1917. szám.

Körlevél.

A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagytiszteletű Esperesi Karának.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A magyar szent korona országainak Vöröskereszt-Egylete értesítése szerint az orosz hadügyi kormányzat oly nagy mértékben nélkülözi a magyar cenzorokat, hogy a szentpétervári (petrográdi) központi cenzurán, mint az egyes tartományi kormányzóságok helyi cenzurosztályainál minden képzeletet felülmúló mennyiségben hevernek a továbbíthatatlan magyar levelek, melyeknek feldolgozása alig-alig várható s így ezek bizonyos idő múlva nyilvánvalóan meg fognak semmisíttetni.

Ennek a vizsás helyzetnek az a következménye, hogy a hadifoglyok és hozzátartozóik között való levelezés az utóbbi időben ismét nagyon rendetlenné vált és sok hadifogly néha hónapokon keresztül nem kap értesítést hozzátartozójától és viszont családjaik hiába várják az ő értesítéseiket.

Ezen a bajon csak úgy lehet segíteni, ha a közönség, bármi nehezeire essék is, — hozzászokik ahhoz, hogy legfeljebb két hetenkint egy levelező-lapot küldjön rövid, precíz és csupán a legszükségesebb közlésekre szorítkozó tartalommal.

Mivel a hadifoglyokkal való levelezéshez egész családok aggódó reménykedése fűződik, felkérem Nagytiszteletedet, méltóztassék a lelkészeket és tanítókat felhívni, hogy a most közöltekről a közönséget tájékoztassák.

Atyafiságos szeretettel

Debreczen, 1917 május 14.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

3228—1917. szám.

Körlevél

A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagytiszteletű Lelkészi Karához.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Az Ő cs. és kir. Fensége Augusztia főhercegasszony legmagasabb védnöksége alatt álló Augusztia gyorssegély-alap hadibiztosítási osztálya által közvetlenül Nagytiszteletedhez megküldött felhívást amidőn jóakarátú figyelmebe ajánlom, egyben a megjelölt cél érdekében közreműködő szíves munkálkodását kérem.

Atyafiságos szeretettel

Debreczen, 1917 május 14.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

3037—1917.

Pályázati hirdetés.

A debreczeni református felsőleányiskolával kapcsolatos leánygimnáziumban latin nyelvi és történeti szakcsoportra egy rendes tanári tanszékre ezennel pályázatot hirdetek. A megválasztandó rendes tanár évi javadalma 2400 korona alapfizetés, mely később a szolgálati évek arányában 2800, 3200, 3600 koronára emelkedhetik, az egyházi törvényben megszabott lakáspénz, mely 800 koronánál kevesebb nem lehet, öt izbeni 200 koronás ötödéves korpótlék, melynek alapjául szolgáló időbe a hazai református gimnáziumokban eltöltött rendes tanári szolgálati évek beszámíttatnak, a törvényes családi pótlék.

A megválasztott rendes tanár ezenkívül szolgálati évei szerint a református középiskolai tanári statusba beosztva, állami fizetésekiegészítésben részesül s az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja. Pályázhatnak református vallású okleveles középiskolai tanárok, férfiak és nők egyaránt. A pályázati kérvényhez csatolandók: keresztlevél, érettségi bizonyítvány, tanári oklevél, az előbbi alkalmazásukról szóló bizonyítványok s az esetleges irodalmi működés, valamint a családi viszony igazolása, a katona kötelezettség irányában fennálló viszony igazolása, hatósági orvosi bizonyítvány a pályázóknak a tanári pályára alkalmas voltáról. A pályázati kér-

vények 1917. évi június hó 20-ig a tiszántúli református egyházkerület püspöki hivatalához adandók be, Debreczenben. A megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásának kötelezettsége mellett 1917. évi szeptember hó 1-én tartozik elfoglalni.

Debreczen, 1917. évi május hó 10.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

A Tiszántúli Református Egyházkerület Püspökétől.

3333—1917.

Pályázat

a szatmári egyházmegyében fekvő *óvári-i* lelkészi állásra, melynek javadalma a következő:

1. 22 kat. hold és 1200 □-öl föld haszonélvezete;
2. 25 köből búza, melynek fele kétszeres is lehet;
3. 240 korona széna válttság;
4. Személypénz 100 korona;
5. 8 öl kemény tűzifa beszállítva;
6. az egyházkerület által megállapított stóla;
7. állami fizetésekiegészítés 296 kor. 74 fillér;
8. lakás kerttel.

Az állás a választás jogerőre emelkedése után azonnal elfoglalandó.

A pályázati kérvények az E. T. H. t.-c. 16. §-ban megjelölt okmányokkal szabályszerűen felszerelve 1917. évi június hó 10-ik napjáig küldendők be Kovács Lajos espereshez Szatmár-Németibe.

Debreczen, 1917 május hó.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

Hatodik magyar hadikölcsön.

Kérjen tájékoztatót az Alföldi Takarékpénztártól.

A Debreceni ref. Collégium eddig Négy és félmillió K-át jegyzett az Alföldi Takarékpénztárnál a magyar hadikölcsönökre.

Hadikölcsön jegyzéseket a legelőnyösebb feltételek mellett bonyolítunk le, a kötvényekre 80% kölcsönt folyósítunk és a jegyzéssel kapcsolatos ügyekben felvilágosítással készséggel szolgálunk.

Alföldi Takarékpénztár Debreczenben

hivatalos aláírási hely, Debreczen, Ferenc József-ut 16. sz., saját palota.

Pályázat.

Az alsóközsai református egyháztanács a megüresedett tanítónői állásra pályázatot hirdet. Fizetése: 1. az egyháztól évi 100 kor. és a törvényszerű államsegély. 2. 1 öl kemény tűzifa beszálítva. 3. Lakás és 20 kor. kertvátság. Kötelessége: I—VI. leányosztályoknak a tiszántúli református egyházkerületi szabályzat szerinti tanítása.

Kellően felszerelt kérvények május 28-ig alulírotthoz küldendők.

Az állás 1917 szeptember 1-én foglalandó el. Felsőközsa, 1917 május 10.

Karla Ödön,
református lelkész.

KÖNYVUJSÁG

Tanulmányok, bírálatok és ismertetések
a magyar és külföldi irodalom köréből.

Szerkesztik CZEGLÉDY SÁNDOR pápai ref. theol. akad. tanár ;
Lic. FIZÉLY ÖDÖN, aranyosmaróti ev. lelkész és SZIMONIDESZ
LAJOS, nagybörzsényi ev. lelkész.

Megjelenik
július és augusztus hónapok kivételével minden hó 15-én és 30-án.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 10 KORONA

Kiadja: **Scholtz Testvérek** könyvkereskedése Budapest, IX.,
Ferenz-körút 19., ahonnan bármely egyházi vagy világi irodalmi
termék beszerezhető. Gondos kiszolgálás, előnyös feltételek.

Legszébb konfirmációi ajándék

SZOLNOKY GERZSON

MENNYORSZÁG KAPUJA

Ezen imádságos könyvecskéből a tiszántúli, tiszáninneni és dunántúli református egyházkerület püspökei ajánló körlevelükben többek között a következőket mondták: „E hangban és tartalomban nemesen egyszerű, mégis gyönyörűsége kis imádságos könyvet, mely mint hiszem, ifjúságunk nagy lelki épülésére szolgál, a legmelegebben ajánlom becses figyelmökbe és szeretetökbe. Főként a konfirmáció alkalmával szíveskedjenek ezt az ifjúságnak ajánlani. Egyfelől hozzátartozóik, másfelől egyházunk alig adhat ifjainknak kedvesebb és hasznosabb ajándékot.” — A 168 oldalra terjedő 12¹/₂x8¹/₂ cm. nagyságu, zsebbe tehető imádságos könyvnek ára, mely igen finom, famentes, simítatlan papíron készült, rendkívül elegáns, egy úrvacsorát osztó lelkész és két, az úrvacsorát felvevő gyermek arcképével díszített vászonkötésben jelent meg. 1 korona 20 fillér.

10 péld. megrendelésénél 96 fill., 25 péld. megrendelésénél 90 fill., 50 péld. megrendelésénél 84 fill., 100 péld. megrendelésénél 78 fill., 500 péld. megrendelésénél 72 fill., 1000 pld. megrendelésénél 66 fill. Megrendelhető

HEGEDÜS és SÁNDOR
KÖNYVKIADÓHIVATALÁBAN, DEBRECZEN.

A „HANGYA“

a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért a „Hangya“ igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-utca 34. sz. A „Hangya“ kötelékében az 1915. év végén 1300 fogyasztási szövetkezet működött, amelyek összforgalma 60.000,000 korona volt.

Földmívelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

UJDONSÁGOK!

„ÖT PRÉDIKÁCIÓ“

a reformáció 400-ik emlékére.

Elmondották: dr. Kecskeméthy István, dr. Kenessy Béla,
dr. Ravasz László, dr. Révész Imre és Nagy Károly.

Ára portóval 1 korona 10 fillér.

UNITÁRIUS EGYHÁZI BESZÉDEK.

:: Pályadíjjal jutalmazva. ::

Kiadta:

Gálfi Lőrinc theologiai tanár, Kolozsvár.

:: Ára portóval 5 K 20 fillér. ::

Kapható:

KÓKAI LAJOS

könyvkereskedésében

Budapest, IV., Kamenmayer Károly-u. 3.